

Texten ingår i Michael Löwys antologi [Marxismen i Latinamerika från 1909 till våra dagar](#)

De första stora latinamerikanska marxisterna

Antiimperialistisk ståndpunkt *

José Carlos Mariátegui

Denna text ingår i ett dokument som Mariátegui redigerade och som den peruanska delegationen lade fram på Första Latinamerikanska Kommunistiska Konferensen (Buenos Aires, juni 1929). Den försöker fånga in nyckelfrågan i det dialektiska förhållandet mellan klasskampen och den antiimperialistiska kampen och tecknar en ovanligt inträngande analys av förhållandena och motsättningarna mellan den nordamerikanska metropolen, den lokala borgerligheten och godsägarna. Det är en av Mariáteguis mest kända politiska texter och har efter den kubanska revolutionen publicerats många gånger av latinamerikanska revolutionära grupper.

1. I vilken utsträckning kan de latinamerikanska republikernas situation liknas vid de halv-koloniala ländernas? Dessa republikers ekonomiska villkor är utan tvivel halvkoloniala, och i den mån kapitalismen breder ut sig, och med den även imperialismen, kommer ekonomin att allt tydligare bli halvkolonial. Men de nationella borgerligheter, som i ett samarbete med imperialismen ser den främsta källan till förtjänst, känner sig tillräckligt säkra på sin politiska makt för att inte på allvar bekymra sig över nationens självständighet. Denna Sydamerikas borgerlighet, som med undantag för Panamas, ännu inte lärt känna vad en jänkarnas militära ockupation för med sig, förmår inte inse behovet av att kämpa för ett andra oberoende, vilket Aprapartiet¹ i sin propaganda blåögt antagit. Staten, eller rättare sagt härskarklassen, verkar inte bry sig om något mer omfattande och stabilt nationellt självstyre. Oberoendets revolution ligger alltför nära i tiden och dess myter och symboler är ännu alltför levande i borgerlighetens och småborgarnas medvetande. Illusionen om nationell självständighet lever kvar i sina huvuddrag. Det vore ett stort misstag att tro att detta samhällsskikt fortfarande skulle ha någon känsla för revolutionär nationalism, liknande den som under andra förhållanden finns och är en faktor för antiimperialistisk kamp i de halvkoloniala länder i Asien som imperialismen under de senaste årtiondena förslavat.

Redan i våra samtal med apristledarna för över ett år sedan, när vi avvisade deras vilja att föreslå en Kuomintangformel för Latinamerika, lade vi fram följande tes som ett sätt att undvika europeisk eftertanke och anpassa vår revolutionära kamp till en precis uppskattning av vår egen verklighet:

Samarbetet med borgerligheten i den kinesiska antiimperialistiska kampen, och ännu mer när det gäller de feodala krafterna, har sin förklaring i den kinesiska etniska identiteten och civilisationen. Kinesisk adel och borgerlighet känner sig allt igenom kinesiska. Stoltheten över den egna tusenåriga traditionen stärker föraktet för européernas splittrade och okunniga kultur. I Kina kan antiimperialismen därför stödja sig på denna känsla och på nationalismen. I ursprungsfolkens Amerika är omständigheterna andra. Den kreolska² aristokratin och borgerligheten känner ingen samhörighet med folken grundad på gemensamma historiska band och kultur. I Peru föraktar både den kreolska borgaren och den peruanska aristokraten det folkliga och nationella. De känner sig

* José Carlos Mariátegui, "Punto de vista antiimperialista", 1929, i *Obra política*, ed. Era, México, 1979, s. 273-78. Översättning Eva Björklund.

¹ APRA, peruanskt parti grundat 1924 mot imperialismen, för Latinamerikas politiska enhet, nationalisering av odlingsmark och industri, internationalisering av Panamakanalen och solidaritet med alla världens förtryckta folk och klasser.

² Kreol, ättling till infödd (för det mesta kvinna) och spanjorer, portugiser och fransoser i Latinamerika.

framför allt vita. Och småborgaren av blandat ursprung efterapar dem. Limas borgerlighet fraterniserar med jänkarkapitalisterna, och även med deras anställda, i golfklubben, på tennisbanan och på stadens gator. Jänkaren gifter sig utan vare sig ras- eller religiösa problem med den kreolska unga damen, och hon känner inga nationella eller kulturella skrupler över att föredra en person ur den europeiska kolonialmakten. Inte heller gör hon det om hon tillhör medelklassen. Den fattiga lycksökerska som lyckas fånga in en jänkare anställd av Grace- eller Foundationbolagen³ gör det med tillfredsställelsen hos den som höjer sin sociala status. Den nationella faktorn är - av dessa objektiva skäl som säkerligen ingen av er undgår - varken avgörande eller grundläggande i den antiimperialistiska kampen i vårt läge. Bara i länder som Argentina finns en månghövdad och rik borgerlighet, stolt över fosterlandets grad av rikedom och makt, där den nationella karaktären är mer uppenbar och tydlig än i dessa efterblivna länder. Där kan antiimperialismen i bästa fall lättare tränga in i borgerligheten, men som då siktar på kapitalistisk utvidgning och tillväxt, inte på social rättvisa och socialistisk målsättning som i vårt fall.

Då var Kuomintang's förräderi och sammanbrott ännu inte kända i hela sin omfattning. De visade hur lite det går, ens i länder som Kina, att lita på nationalistiska och revolutionära känslor inom borgerligheten när de utgår från kapitalism och inte från social rättvisa och socialism.

Så länge den imperialistiska politiken lyckas ”manage” dessa staters känsla för sin formellt grundade nationella självständighet, och inte behöver ta till väpnad invasion och militär ockupation, kan den helt och fullt räkna med borgerlighetens samarbete. Fastän de är inordnade i den imperialistiska ekonomin anser dessa länder, eller rättare sagt deras borgerligheter, sig lika säkra på makten över sitt öde som Rumänien, Bulgarien, Polen och Europas övriga ”beroende” länder.

I den politiska psykologin bör denna faktor inte försummas när det gäller att mer precist uppskatta möjligheterna för en antiimperialistisk kamp i Latinamerika. Det är betecknande för den apristiska teoretiseringen att den har åsidosatt denna faktor.

2. Den grundläggande skillnaden mellan de som i Peru godtog Apras princip – som en plan för enhetsfront, aldrig som parti eller ens som organisation för effektiv handling – och de som utanför Peru definierade den som en latinamerikansk Kuomintang, består i att de första förblev trogna uppfattningen om antiimperialismens som ekonomiskt-socialt revolutionär, medan de andra förklarade sin ståndpunkt så här: ”Vi är vänster (eller socialister) för vi är antiimperialister.” På det sättet upphöjdes antiimperialismen till ett program, en politisk hållning, en rörelse som är självtillräcklig nog att spontant – utan att vi vet på vilket sätt – leda till socialism, till samhällsrevolution.

Denna uppfattning leder till en orimlig överskattning av den antiimperialistiska rörelsen, som blåser upp myten om kampen för ”det andra oberoendet”, till en romantisering som om vi redan skulle leva i en pågående kamp för en ny frigörelse. Därav kommer tendensen att ersätta de antiimperialistiska grupperna med en politisk organisation. Från Apra, inledningsvis tänkt som enhetsfront, som folklig allians, som de förtryckta klassernas block, till Apra definierat som Latinamerikas Kuomintang [Guomindang].

För oss utgör antiimperialismen inte, och kan inte i sig själv utgöra ett politiskt program, en massrörelse som kan erövra makten. Även om antiimperialismen förutom arbetar- och bondemassorna skulle kunna mobilisera den nationella borgerligheten och den nationalistiska småborgerligheten (en möjlighet vi redan slutgiltigt avfärdat) så uttraderar det inte klassmotsättningarna, eller trycker undan intressekonflikterna.

Varken borgerligheten eller småborgerligheten kan vid makten föra en antiimperialistisk

³ Dåtidens stora USA-bolag

politik. Vi har erfarenheten från Mexiko, där småborgerligheten just har kommit överens med USA-imperialismen. En ”nationalistisk” regering kan i sitt förhållande till USA använda ett annat språkbruk än Perus Leguía-regering⁴. Denna regering är fräckt och skamlöst panamerikanistisk Monroeanhängare⁵; men vilken annan borgerlig regering som helst skulle praktiskt taget göra detsamma, när det gäller lån och eftergifter. De utländska investeringarna i Peru växer i nära och direkt förhållande till landets ekonomiska utveckling, med utplundring av naturtillgångarna och befolkningen som bor där, med utbyggnad av vägnätet. Hur skulle ens den mest demagogiska småborgerlighet kunna stå emot detta kapitalistiska intrång. Med ingenting, utom ord. Ingenting, utom en tillfällig nationalistisk berusning. Ett antiimperialismens maktövertag, som populistiskt demagogisk rörelse, om så vore möjligt, skulle aldrig företräda de proletära massorna, eller socialismen. Den socialistiska revolutionens mest ihärdiga och farliga fiende - farlig för att den förvirrar, och för sin demagogi – är småborgerligheten förankrad vid makten av företrädare för lag och ordning.

Utan att avstå från något slag av antiimperialistisk agitation, eller något sätt att mobilisera de sociala sektorer som kan komma att ansluta sig till denna kamp, har vi uppdraget att förklara och visa för massorna att bara den socialistiska revolutionen kan stå emot imperialismens framfart som en riktig, slutgiltig mur.

3. Dessa förhållanden skiljer läget i de sydamerikanska länderna från de centralamerikanska, där USA-imperialismen, genom hämningslös militär invasion framkallat en fosterländsk reaktion som lätt skulle kunna vinna över en del av borgerligheten och småborgerligheten till antiimperialismen. Den apolitiska propagandan, som den bedrivs personligen av Haya de la Torre, har uppnått bättre resultat här än någon annan stans i Amerika. Han förvirrande och messianistiska predikningar, som fastän de försöker framstå som ägnade den ekonomiska kampen, i verkligheten framför allt appellerar till rasistiska och känslomässiga faktorer, som behövs för att göra intryck på småborgerliga intellektuella.

Grundandet av klasspartier och mäktiga fackliga organisationer med tydligt klassmedvetande, verkar här inte leda till samma omedelbara utveckling som i Sydamerika. I våra länder är klassfaktorn mer avgörande, mer utvecklade. Det finns inga skäl att ta till otydliga populistiska formuleringar som inte kan undgå att främja reaktionära tendenser. För närvarande är apolitismen som propaganda hänvisad till Centralamerika. I Sydamerika har den helt gått upp i rök, på grund av den populistiska, småborgerliga avvikelsen till förmån för starka ledare, som ser sig som Latinamerikas Kuomintang. Så när det gäller den kommande antiimperialistiska kongressen i Paris, som måste komma fram till alla antiimperialistiska organisationers enande och dra upp skiljelinjen mellan de antiimperialistiska plattformarna och agitation och mellan klasspartierna och de fackliga organisationerna uppgifter och kompetens. Det skulle sist och slutligen kunna sätta punkt för frågan.

4. Sammanfaller den imperialistiska kapitalismens intressen nödvändigtvis och ödesdigert i våra länder med godsägarklassens feodala och halvfeodala intressen? Måste kampen mot feodalismen helt och hållet identifieras med den antiimperialistiska? Det är sant att den imperialistiska kapitalismen använder sig av feodalklassens makt, eftersom den identifieras som den förhärskande politiska kraften. Men deras ekonomiska intressen sammanfaller inte. Småborgerligheten, även den mest demagogiska kan, om den i praktiken mildrar sina markerat nationalistiska impulser, också komma till samma täta allians med den imperialistiska kapitalismen. Finanskapitalet skulle känna sig tryggare om makten ligger i

⁴ Augusto Leguía, två gånger vald till president i Peru

⁵ USA:s president James Monroe fastslog den 2 december 1823 att USA inte skulle acceptera någon europeisk inblandning i ”Nya världen”, kallad Monroedoktrinen om USA rätt att kontrollera tidigare spanska och portugisiska kolonier.

händerna på den samhällsklass som omfattar flest, och som, om vissa av dess krav tillgodoses och massornas klassorientering snedvrids, har bättre förutsättningar än den gamla hatade feodalherreklassen att försvara kapitalismens intressen, som varande dess vårdnadshavare och dess vaktmästare. Skapandet av en klass småägare, expropriering av storgodsens, avskaffandet av feodalherrarnas privilegier, står inte omedelbart i motsättning till imperialismens intressen.

Tvärtom, i takt med att feodalismens kvarlevor börjar införlivas i en kapitalistisk ekonomi, sammanfaller denna rörelse för att avskaffa feodalismen med kapitalismens tillväxtbehov, som drivs på av imperialismens investeringar och tekniker:

De stora lantgodsen ska försvinna för att ge plats för en jordbruksekonomi grundad på det som i den borgerliga demagogin kallas ”demokratiseringen” av markägandet, där de gamla aristokratierna trängs undan av en mäktigare och mer inflytelserik borgerlighet och småborgerlighet – som också är bättre lämpad att garantera fredlig samhällsutveckling – inget av detta går mot imperialismens intressen.

Fastän Perus leguistiska regim i praktiken legat lågt i förhållande till storgodsägarna och pampväldet, som i mycket ger regimen sitt stöd, drar sig inte för att använda sig av demagogiska krav riktade mot feodalherrarna och deras privilegier, att ryta mot de gamla storkapitalisterna, främja en fördelning av jorden som förvandlade varje dräng till liten markägare. Det är ur denna demagogi som leguismen hämtar sin främsta styrka. Leguismen vågar sig inte på de stora markägarna. Men den kapitalistiska utvecklingens naturliga framfart – bevattningsprojekt, utvinning i nya gruvor, etc – går mot feodalismens intressen och privilegier. I den mån storgodsägarna utvidgar sin odlingsmark, uppstår också andra arbetsplatser, och de förlorar sin främsta styrka, den absoluta och villkorlösa tillgången på arbetskraft. I Lambayeque, där en bevattningsanläggning nu byggs, där den tekniska arbetsledningen har en US-amerikan i spetsen, ingenjör Sutton, har konflikt redan uppstått med storgodsägarnas feodala intressen. Dessa stora markägare odlar huvudsakligen socker. Hotet om att de kan bli av med sitt mark- och vattenmonopol, och rätten att efter eget tycke disponera den bosatta arbetskraften, gör godsägarna utom sig och driver dem att inta en hållning som regeringen, trots sina nära band med många av dem, kallar undergrävande och regeringskritisk. Sutton har alla de kännetecken som utmärker ett kapitalistiskt USA-företags företrädare. Hans sinnelag, hans arbete, krockar med storgodsägarnas feodala anda. Sutton har till exempel infört ett system för bevattning som utgår från principen att vattnet tillhör staten. Medan storgodsägarna menade att de har rätten till vattnet på samma sätt som till marken. Enligt den tesen är vattnet deras, har varit och är godsens absoluta egendom.

5. Och småborgerligheten, vars roll i kampen mot imperialismen är så överskattad, är de nödvändigtvis – som det sägs - motståndare till imperialismens intrång på grund av den ekonomiska utsugningen? Småborgerligheten är utan tvivel den samhällsklass som är mest mottaglig för hyllningen av de nationalistiska myterna. Men den dominerande ekonomiska frågan är följande: i den spanska fattigdomens länder, där småborgerligheten, på grund av sina djupt rotade fördomar om anständighet, gör motstånd mot proletarisering; där denna på grund av de eländiga lönerna inte har ekonomisk styrka att förvandla delar av småborgerligheten till arbetarklass; där det råder anställningsmani, jakt efter en liten statlig post, jakt efter lön och ”anständig” anställning, där etableringen av storföretagen - som fastän de suger ut sina inhemska anställda enormt ändå för denna klass betyder ett bättre betalt jobb - tas väl emot av medelklassens folk.

USA-företaget ger bättre lön, möjlighet att avancera, befrielse från att jaga efter statlig anställning, där det inte finns någon framtid utom för spekulanterna. Detta tillstånd påverkar med avgörande kraft småborgarens medvetenhet, i sökandet efter – eller i besittning av – en anställning. I dessa den spanska fattigdomens länder som sagt, är medelklassens situation inte

densamma som i de länder där dessa klasser har genomgått ett skede av fri konkurrens, en kapitalistisk tillväxt som gynnar initiativ och individuell framgång, och de stora monopolens förtryck.

Sammanfattningsvis, vi är antiimperialister för vi är marxister, för vi är revolutionärer, för mot kapitalismen ställer vi socialismen, som motsatt system, med uppdraget att ersätta den, för i kampen mot de utländska imperialisterna gör vi vår plikt i solidaritet med Europas revolutionära massor.

Lima, 21 maj 1929

Översättning (från spanska): *Eva Björklund*